

HENKILÖREKISTERÖINTIÄ HELPOMMIN

Ohje henkilörekisteröinnistä Vitja-Retu -järjestelmällä
Mikko Johansson

5/2018

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Mikko Johansson	Poliisi (AMK) 2016-1	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Henkilörekisteröintiä helpommin -Ohje henkilörekisteröinnistä Vitja-Retu - järjestelmällä	Julkinen. LIITE 2 on salassa pidettävä.	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi	Opinnäytetyön muoto	
Satu Rantaeskola, yliopettaja, VT Lauri Haapaniemi, ylikomisario	Toiminnallinen opinnäytetyö	
<p>Poliisin käytössä oleva Vitja-Retu -järjestelmä, johon henkilörekisteröinnit tallennetaan, muuttui ulkoasultaan ja toiminnoiltaan vuoden 2018 kevään aikana. Tämän muutoksen vuoksi oli poliisiorganisaatiolla tarve uudelle ja päivitetylle ohjeelle järjestelmän käyttöominaisuuksista ja toiminnoista. Ohje Vitja-Retu -järjestelmän käytöstä tukee myös vahvasti Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoiden itsenäistä opiskelua henkilörekisteröinnin tekemisestä ja järjestelmän käytöstä.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena on ollut valmistaa ohje Vitja-Retu -järjestelmän käytöstä Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoille. Tässä opinnäytetyössä käsitellään henkilörekisteröinnin suorittamisen edellytyksiä sekä vaatimuksia. Opinnäytetyössä kuvataan, miten ohje järjestelmän käytöstä on valmistettu ja miten sen toimivuuden luotettavuutta on arvioitu.</p> <p>Tämän toiminnallisen opinnäytetyön produktina valmistui <i>Henkilörekisteröintiä helpommin</i> -ohje. Ohjeeseen on koostettu ne asiat, jotka ovat edellytyksiä laadukkaasti henkilörekisteröinnin suorittamiseen Vitja-Retu -järjestelmällä. Ohje luotiin sähköiseen muotoon, jotta sitä on mahdollisuus muokata jälkepäin tarvittaessa.</p> <p>Produktina valmistunut ohje on hyväksytty Poliisiammattikorkeakoulun toimesta, ja ohje on otettu käyttöön opetuksessa. Poliisihallituksen Vitja-hankkeen työryhmä on tarkistanut ja hyväksynyt valmistuneen ohjeen. Ohje on otettu valtakunnallisesti käyttöön poliisiorganisaatiossa ja ohje toimii virallisena ohjeena Vitja-Retu -järjestelmän käytöstä.</p> <p>Ohjeen toimivuudesta kerättiin palautekysely Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoilta. Opiskelijat kokivat ohjeen mahdollistavan itsenäisen opiskelun Vitja-Retu -järjestelmän käyttämisestä.</p> <p>Produktina valmistunut ohje sisältää sellaisia poliisin käyttämiä taktisia ja teknisiä menetelmiä, joiden paljastuminen vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä. Tämän vuoksi opinnäytetyön produkti on salassa pidettävä asiakirja.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
38+ 2+ Salassa pidettävä liite 2.	Toukokuu 2018	Amk2016ONT
Avainsanat	vitja, henkilörekisteröinti, dna, toiminnallinen opinnäytetyö, tietojärjestelmä, vitja-retu, kehittämistyö	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
1.1 Henkilörekisteröinti VITJA-RETU -järjestelmään	4
1.2 Vitja-Retu osana Vitja-hanketta	5
1.3 Vitjan tavoitteet ja tehtävät.....	6
1.4 Opinnäytetyön tavoite ja aiheen rajaus.....	6
2. HENKILÖREKISTERÖINTI.....	8
2.1 Henkilötuntomerkkien ottaminen	10
2.2 Tuntomerkkietojen poistaminen.....	12
3. DNA -TUNNISTE TUNTOMERKKITIETONA	14
3.1 DNA -tunnisteen määrittäminen.....	15
3.2 DNA -näytteen ottaminen ja tallettaminen tuntomerkkietoihin.....	16
4. HENKILÖREKISTERÖINTI -OHJE KEHITTÄMISTYÖNÄ.....	17
4.1 Kehittämistoiminta tutkimuksellisuutena.....	17
4.2 Henkilörekisteröinti -ohjeen hyödyntäminen opetusmenetelmänä	18
4.3 Prosessi henkilörekisteröinti -ohje produktissa	20
4.4 Henkilörekisteröinti -ohjeen toimivuus opetuksessa.....	26
4.5 Yhteenveto henkilörekisteröinti -ohje produktista	32
5. LOPUKSI.....	33
LÄHTEET	35
LIITTEET.....	38

1. JOHDANTO

Poliisin työ ja toimintatavat kehittyvät jatkuvasti maailman mukana. Poliisin toimivalta perustuu kirjoitettuun lakiin ja asetuksiin. Kirjoitettua lakia on runsaasti, jonka vuoksi poliisiorganisaatio helpottaa omaa toimintaansa ohjaamalla sitä erilaisilla määräyksillä ja ohjeilla. Määräykset ja ohjeet mahdollistavat poliisihenkilöstölle helpomman keinon käsitellä ja ymmärtää toimintamallit, säännöt, oikeudet ja velvollisuudet. Poliisin toimintatapojen ja -mallien muuttuessa myös ohjeiden tulee päivittyä uusien toimintamallien mukaisiksi.

Poliisiyksiköt valmistavat omia ohjeita omien tarkoituksien ja tavoitteiden mukaisesti. Poliisilaitoksilla on käytössä omia ohjeita henkilökisteröinnin suorittamisesta laitoksien omien tarpeiden mukaisesti. Rekisteröintiympäristön muuttuminen edellyttää poliisilaitoksien ohjeiden päivittämistä ajantasaisiksi.

Poliisiammattikorkeakoulun käyttöön on valmistunut tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä ohje henkilökisteröinnistä, jonka avulla opiskelija voi itsenäisesti opiskella henkilökisteröinnin tekemisen ja tallettamisen Vitja-Retu -järjestelmään. Vitja sanalla tarkoitetaan viranomaistietojärjestelmää ja Retu sana on lyhenne rekisteröityjen tuntomerkkirekisteristä.

Tämän opinnäytetyön produkti *Henkilökisteröintiä helpommin* -ohje käsittelee poliisin käyttämää järjestelmää ja sisältää poliisin omia taktisia toimintatapoja, jotka ovat salassa pidettäviä lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta 24 §:n 5 kohdan mukaisesti. Näiden syiden vuoksi tämän opinnäytetyön varsinainen produkti on salassa pidettävä eikä sitä julkaista tämän opinnäytetyön julkisen raportti -osion yhteydessä.

Prosessi lopputuloksen saavuttamisesta koostui monista eri työvaiheista, jotka on esitelty tässä opinnäytetyössä. Produktin toimivuus testattiin Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoilla sekä opiskelijoilta kerättiin palaute produktin toimivuudesta. Opinnäytetyöni produkti on jaettu myös valtakunnallisesti poliisihenkilöstön käyttöön.

Tässä toiminnallisen opinnäytetyön raportissa käsitellään henkilörekisteröinnin suorittaminen ja sen oikeudellinen perusta sekä DNA-tunnisteen käyttämistä tuntomerkitietona. Raporttiosuus käsittelee myös toiminnallisen opinnäytetyön merkitystä ja produktin valmistamisprosessia. Raportin loppupuolella arvioidaan myös produktin toimivuutta ohjetta käyttäneiden opiskelijoiden palautteen perusteella, sekä esitellään aiheen perusteella syntyneitä jatkotutkimusideoita.

1.1 Henkilörekisteröinti VITJA-RETU -järjestelmään

Henkilörekisteröinti on yksi tärkeimmistä kulmakivistä henkilöiden tunnistamiseksi esitutkinnassa. Kattavan tuntomerkkirekisterin avulla poliisin on helpompi tunnistaa henkilöitä tarvittaessa. Henkilötuntomerkkien ottaminen on pakkokeinolain 9 luvun 3 § määrittelemä oikeus poliisimiehen tai erikseen määrätyn koulutetun henkilön toteutettavaksi. Henkilötuntomerkkien ottamisella pyritään tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseen sekä mahdollisesti rikoksesta epäillyn tekijän tekemiksi epäiltyjen rikosten paljastamiseen. Henkilötuntomerkkien ottamisella saatetaan myös myöhemmin selvittää saman rikosentekijän mahdollisesti jälkeensä tehdyt rikokset. Henkilötuntomerkkien ottamisella pyritään lisäksi paljastamaan mahdollisesti väärillä henkilötiedoilla esiintyminen.¹

Poliisi tallentaa otetut henkilötuntomerkit laissa määritettyyn henkilörekisteriin (Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 2 §, 579/2005). Ennen vuoden 2018 kevättä käytössä ollut henkilötuntomerkkien tallentamista varten ollut rekisteri Vitja-Retu päivittyi järjestelmänä uudenlaiseksi niin ulkoasultaan kuin toiminnoiltaan. Vitja-Retu -järjestelmän uusi ympäristö tuli operatiiviseen käyttöön keväällä 2018, mutta järjestelmän harjoitusympäristö otettiin käyttöön jo tammikuussa 2018.

¹ Rantaeskola (toim.) 2014 s. 297

1.2 Vitja-Retu osana Vitja-hanketta

Sisäasianministeriön poliisiosasto aloitti Vitja-hankkeen vuonna 2009. Hankkeen tarkoituksena on uudistaa ja korvata poliisin käytössä oleva patja eli poliisiasiantietojärjestelmä. Samalla hankkeen tarkoituksena on luoda yksi yhtenäinen viranomaistietojärjestelmä, jolla viranomaiset pyrkivät tehostamaan ja yhdenmukaistamaan toimintaansa.²

Vitja hankkeen piti alun perin toteutua vuosien 2010 - 2014 aikana, ja Vitja-järjestelmä olisi tullut kokonaisuudessaan käyttöön vuoden 2014 alusta. Hankkeen toteutus ei onnistunut hankkeeseen valitun toimittajan kanssa suunnitellun aikataulun mukaisesti. Vitja-hankkeen omistaja poliisihallitus purki aikaisemman toimittajan kanssa tehdyn sopimuksen vuoden 2014 kesällä. Tämän hankkeen aikana kokonaisuudesta oli ehditty valmistamaan ja ottamaan käyttöön Vitja-Retu eli rekisteröityjen tuntomerkkirekisteri.³

Poliisihallitus asetti uuden hankkeen Vitja-järjestelmän käyttöönotosta ajanjaksolle 1.1.2015 - 31.12.2018. Omistajuus siirtyi Poliisihallituksen sisäiselle teknologiaosastolle ja hankkeen ohjausryhmäksi asetettiin poliisihallituksen poliisitoimintayksikkö. Vitja-hankkeeseen kilpailutettiin eri toimittajat vitjan eri osa-alueita varten.⁴

Uuden ja nykyisen Vitja-hankkeen yksi vaihe on ollut päivittää aikaisemmin valmistunut Vitja-Retu ja se otettiin käyttöön keväällä 2018. Vitja-Retua on muokattu helppokäyttöisemmäksi ja operatiivisesti tarkoituksenmukaisemmaksi ajatellen myöhemmin valmistuvaa Vitja-kokonaisuutta. Kokonaisuudessaan Vitja-hankkeen on tarkoitus tulla kehittämisen yhteydessä vaiheittain operatiiviseen käyttöön vuoden 2018 aikana.⁵

Vitja-järjestelmässä on yhdistetty poliisin, rajavartiolaitoksen, tullin, oikeusministeriön sekä puolustusvoimien tietokantoja. Loppukäyttäjä pääsee yhdellä haulilla ja sisään kirjautumisella näkemään kaikista vitjaan yhdistetyistä tietokannoista tarvitsemansa tiedot. Käyttäjän käyttöoikeudet rajoittavat hakujen tekemistä ja tietojen saamista siinä määrin, että käyttäjä ei pääse näkemään sellaisia tietoja joihin hänellä ei ole käyttöoikeuksia. Järjestel-

² Poliisihallituksen asettamispäätös POL-2017-31347 s. 1

³ Poliisihallituksen asettamispäätös POL-2017-31347 s. 1

⁴ Poliisihallituksen asettamispäätös POL-2017-31347 s. 1

⁵ Poliisihallituksen asettamispäätös POL-2017-31347 s. 2

män tarkoituksena on tehostaa ja yhdenmukaistaa tietojärjestelmien käyttöä. Vitja-hankkeen toteuduttua käyttäjän ei tarvitse kirjautua erikseen eri rekistereihin ja tietokantoihin vaan haut voidaan tehdä pelkästään Vitja-järjestelmän kautta.⁶

Vitja-järjestelmän tullessa käyttöön sitä käyttää Poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli sekä Puolustusvoimat.⁷

1.3 Vitjan tavoitteet ja tehtävät

Kokonaisuudessaan Vitja-hankkeen tavoitteena on toteuttaa tietoturvallinen tietojärjestelmäkokonaisuus poliisin ja muiden oikeus- sekä turvallisuusviranomaisten välille. Vitjan tehtävänä on yhdenmukaistaa ja tehostaa toimintaprosesseja tietojärjestelmien käytöstä. Hankkeen tehtävänä on luoda tietojärjestelmä, joka on käyttäjälle helppokäyttöinen ja käyttäjäystävällinen työkalu, joka tukee lainmukaista poliisin toimintaa.⁸

Vitjan tavoitteena on yhdistää poliisin tällä hetkellä käytössä olevat useat ja hajanaiset järjestelmät yhdeksi kokonaisuudeksi. Vitja-järjestelmä mahdollistaa loppukäyttäjälle tiedon hakemisen, tiedon kirjaamisen sekä analysoimisen yhden järjestelmän kautta.⁹ Hanke toteutuu vaiheittain ja jokaista käyttöön otettua vaihetta testataan operatiivisessa käytössä ensin ennen lopullisen version julkaisemista.

1.4 Opinnäytetyön tavoite ja aiheen rajaus

Vitja-Retu -järjestelmän uudistuneen ulkoasun ja uusien ominaisuuksien vuoksi vanhaa Vitja-Retu -järjestelmää varten tehdyt ohjeet tulee päivittää uuden järjestelmän mukaiseksi. Uusi ohje rekisteröinnin toimittamisesta ja tietojen tallentamisesta helpottaa rekisteröinnin tekemistä ja opiskelua. Tämän toiminnallisen opinnäytetyön produktina syntynyt ohje on suunnattu ensisijaisesti Poliisiammattikorkeakoulussa opiskeleville opiskelijoille. Produktina syntynyt ohje ohjeistaa henkilörekisteröinnin suorittamisen ja uuden tietojärjestelmän käytön. Henkilörekisteröinnin opettamista varten on Poliisiammattikorkeakoulussa varattu

⁶ Poliisihallituksen asettamispäätös POL-2017-31347 s. 2

⁷ Poliisihallituksen asettamispäätös POL-2017-31347 s. 3

⁸ Poliisihallituksen asettamispäätös POL-2017-31347 s. 3

⁹ Poliisihallituksen asettamispäätös POL-2017-31347 s. 3

tietty aika. Ajan tehokkaan hyödyntämisen vuoksi ohjeen tulee olla toimiva, selkeä, helposti ymmärrettävä ja omaksuttava. Itsenäiseen työskentelyyn on varattu opetussuunnitelmassa suppea aika, jonka vuoksi oppimista tehostetaan ja helpotetaan malliesimerkkinä toimivalla ohjeella. Tämän opinnäytetyön tavoite on laatia selkeä ohje Vitja-Retu -järjestelmän käytöstä helpottamaan opiskelijoiden itsenäistä opiskelua.

Opinnäytetyön produktina valmistunut ohje on tarkoitettu ensisijaisesti ensimmäistä kertaa henkilörekisteröintiä Vitja-Retu -järjestelmällä suorittavia henkilöitä varten. Ohjeessa esitetään vaihe vaiheelta rekisteröinnin suorittaminen ja tietojen tallettaminen järjestelmään. Ohjeen ei ole tarkoitus opettaa henkilörekisteröinnin toimittamisessa vaadittavia näytetähtiönteja, valokuvaamista tai rikosilmoitusten kirjaamisia. Ohjeessa otetaan huomioon kuitenkin näytteiden ottamisen kannalta olennaisimpia asioita. Produktina valmistuneen ohjeen avulla rekisteröintiä tekevä henkilö pystyy käyttämään uutta Vitja-Retu -järjestelmää ja tallettamaan henkilörekisteröinnin järjestelmään. Ohje on opettava ja opastava, jotta rekisteröintiä tekevä henkilö voi oppia asian itsenäisesti ohjeen avulla.

2. HENKILÖREKISTERÖINTI

Henkilörekisteröinnillä tarkoitetaan pakkokeinolain (806/2011) mukaista oikeutta ottaa rekisteröitävästä henkilöstä henkilötuntemerkkitiedot, valokuvata henkilö ja näiden tietojen tallettamista poliisin rekistereihin (PKL 9:3,1).

Rekisteröitävästä henkilöstä otettavia henkilötuntemerkkejä ovat sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala-, ääni- ja hajunäyte sekä valokuvat henkilöstä. Näiden henkilötuntemerkkien lisäksi rekisteröitävästä henkilöstä otetaan tuntemerkkitiedot. Tuntemerkkitietojen ottaminen on esimerkiksi henkilön ulkonäön, pituuden, painon ja rakenteellisten ominaisuuksien kirjaamista ylös ja tallentamista poliisin rekistereihin.¹⁰

Sormenjälkien taltioiminen henkilöstä ja niiden vertaaminen jo talletettuihin sormenjälkiin on tunnettu tunnistusmenetelmänä muinaisista ajoista saakka¹¹. Ihminen on osannut ja ymmärtänyt sormenjälkien tunnistamismekanismien jo pitkään. Teknologian ja ihmisen ymmärryksen kehittyessä sormenjälkien taltiointimekanismit ovat kehittyneet. Pelkkä yksittäisen sormenjäljen vertaaminen toiseen sormenjälkeen ei itsessään ole ihmissilmälle vaikea prosessi. Haasteen vertailua varten muodostaa rekisteri, johon sormenjälki tallennetaan. Jotta taltioitua sormenjälkeä voidaan verrata johonkin toiseen sormenjälkeen, on oltava olemassa vertailumateriaalia, eli toisia sormenjälkiä joihin verrata. Tiettyyn pisteeseen asti ihminen pystyy käymään läpi itse sormenjälkiä, mutta vertailumateriaalin kasvaessa on siirryttävä teknologian apuun. Teknologia ei kuitenkaan auta ihmistä, ellei ihminen auta teknologiaa. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmisen tulee ottaa ja taltioida sormenjälki, niin kuin muutkin vertailukelpoiset jäljet, ja tallettaa nämä rekisteriin, jotta teknologia voi niitä hyödyntää. Helsingin poliisilaitoksella otettiin sormenjälkien taltioiminen käyttöön osana henkilörekisteröintiä vuonna 1908 ja Helsingissä taltioitiin ensimmäinen sormenjälki vuonna 1909¹². Vuonna 2010 Helsingin poliisin teknisen rikostutkinnan yksiköllä on ollut vielä tallella sormenjälki keväältä 1909¹³. Tämä merkitsee sitä, että sormenjälki on talletettu hyvin ja sen säilyminen on turvattu. Tämänkaltaisten arkistointien toteutumiseksi poliisin

¹⁰ Helminen - Fredman - Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2014 s. 1098-1099

¹¹ Himberg, 2002 s. 53

¹² Yle uutinen 2010, sormenjälkiä tallennettu yli sadan vuoden ajan

¹³ Yle uutinen 2010, sormenjälkiä tallennettu yli sadan vuoden ajan

tulisi osata käyttää ja hallita nykyisin käytössä olevia rekistereitä asianmukaisesti, jotta vertailumateriaalia saadaan kerättyä lisää ja sen säilyvyys on turvattu.

Jalkineenjälkien ottaminen ja niiden taltiointi eivät ole pakkokeinolaissa määriteltyjen henkilötuntemerkkien ottamista. Jalkineenjäljet voidaan kuitenkin ottaa ja tallettaa rekisteriin rikosten ennalta ehkäisemiseksi ja/tai selvittämiseksi.¹⁴

Henkilön rekisteröiminen poliisin käytössä olevaan Vitja-Retu -järjestelmään edellyttää, että asiasta on kirjattu joko rikos- tai sekalaisilmoitus. Ilmoitukset kirjataan Poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA). Ulkomaalaisperusteiset rekisteröinnit tehdään asiasta tehdyn sekalaisilmoituksen perusteella. Jos asiaan liittyy epäily rikoksesta, asiasta kirjataan erillinen rikosilmoitus. Rekisteröinnit tehdään järjestelmään myös erillisinä rekisteröintitapahumina, jos samasta henkilöstä tehdään rekisteröinti niin sekalais- kuin rikosilmoituksen perusteella.¹⁵

Rekisteröitävä henkilö on oltava PATJA:an kirjattu rikoksesta epäillyn asemaan tai vaihtoehtoisesti asemaan muu. Vitja-Retu järjestelmä on kytketty PATJA:an rinnakkaisjärjestelmäksi. Vitja-Retu -rekisteri päivittyy PATJA:an kirjattujen tietojen perusteella. Rekisteröidystä henkilöstä päivittyy asiakasnumero Vitja-Retu:sta PATJA:lle rekisteröidyn henkilön henkilötietoihin.¹⁶

Henkilörekisteröinnin tavoitteisiin pääseminen edellyttää, että henkilörekisteröintejä suoritetaan laadukkaasti ja riittävästi. Henkilörekisteröinnissä olennaista on vertailujäljen luominen ja tallettaminen rekisteriin. Tätä vertailujälkeä voidaan myöhemmin käyttää rikosten selvittämiseksi. Rekisteröintejä voitaisiin suorittaa useammin, kuin mitä tällä hetkellä niitä suoritetaan. Henkilörekisteröintien lukumäärään vaikuttaa vahvasti se, että henkilörekisteröinnin suorittaminen edellyttää lähes poikkeuksetta rekisteröitävän henkilön käyntiä poliisiasemalla. Teknologian ja poliisin toimintatapojen kehittyessä, pystyy poliisi suorittamaan tehtävän jo tapahtumapaikalla, eikä poliisipartiolla ole tarvetta käydä poliisiasemalla asiakkaan kanssa. Tämä on yksi syy siihen, miksi kaikkia rikoksesta epäiltyjä ei rekisteröi-

¹⁴ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 1

¹⁵ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 Liite 1. s. 1

¹⁶ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 Liite 1. s. 1

dä.¹⁷ Poliisin tulisi tiedostaa näissä tilanteissa, että jokainen tekemättä jätetty rekisteröiminen on mahdollisesti yksi mahdollisuus vähemmän jonkin rikoksen selvittämiseksi.

2.1 Henkilötuntemerkkien ottaminen

Poliisimies voi ottaa henkilötuntemerkitiedot rikoksesta epäilystä olevasta henkilöstä (PKL 9:3). Henkilörekisteröinti tehdään rikosten selvittämistä, henkilöiden tunnistamista ja rikosten tekijöiden rekisteröimistä varten. Henkilörekisteröinti ei ole sidottu tutkittavana olevan rikoksen törkeysasteeseen. Henkilörekisteröinti voidaan toimittaa rikoksesta epäilystä aina kun on syytä epäillä kyseisen henkilön syyllistyneen rikokseen.¹⁸ Henkilörekisteröinti on pakkokeinolain mukainen pakkokeino ja pakkokeinon käyttämisessä on huomioitava aina kuitenkin poliisin toiminnan yleiset periaatteet, joita ovat PKL 1 luvun suhteellisuus-, vähimmän haitan ja hienotunteisuusperiaate. Henkilörekisteröinti on tehtävä aina kun siihen on edellytykset, ellei se ole näiden yleisten periaatteiden tai usein toistuvien rekisteröimisten johdosta ilmeisen tarpeetonta.¹⁹

Poliisimies voi ottaa henkilötuntemerkit myös muusta kuin rikoksesta epäilystä henkilöstä, jos henkilö liittyy rikokseen, josta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vähintään vuosi vankeutta (PKL 9:3,2). Näitä henkilötuntemerkitietoja saadaan käyttää ainoastaan kyseessä olevan asian selvittämiseksi. Tutkinnallisten toimenpiteiden tarpeiden päätyttyä muusta kuin rikoksesta epäilystä otetut henkilötuntemerkit tulee hävittää.²⁰

Henkilötuntemerkit otetaan rikoksesta epäilystä, kun henkilö on poliisin hallussa, kiinniotettuna, pidätettynä, vangittuna tai kuulusteltavana. Henkilö voidaan kutsua poliisilaitokselle rekisteröimistä varten, mutta häntä ei voida tämän perusteella velvoittaa saapumaan paikalle. Henkilöä ei voida ottaa kiinni henkilörekisteröinnin suorittamista varten.

Poliisiyksiköiden tulee huolehtia siitä, että henkilörekisteröinti voidaan suorittaa kaikkina vuorokauden aikoina. Henkilörekisteröinnin suorittaminen ei saa nojautua esimerkiksi

¹⁷ Kymen Sanomat 2018, DNA -tutkimus selvitti viime vuonna 79 rikoksen tekijää Kaakkois-Suomessa.

¹⁸ Helminen - Fredman - Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2014 s. 1099

¹⁹ HE 222/2010 vp s. 314

²⁰ HE 222/2010 vp s. 314

henkilörekisteröintiin perehtyneiden virkamiesten tavoitettavuudesta, vaan poliisihallituksen mukaan lähtökohtaisesti jokaisen poliisimiehen tulisi osata suorittaa henkilörekisteröinti.²¹

Henkilörekisteröinnin voi suorittaa poliisimiehen lisäksi poliisiyksikön palveluksessa oleva poliisiyksikön päällikön tehtävään määräämä virkamies, joka on koulutettu rekisteröinnin suorittamista varten. Tällainen virkamies on esimerkiksi poliisilaitoksella työskentelevä vartija. Henkilörekisteröinnistä ja tuntomerkkietojen ottamisesta kuitenkin päättää poliisimies. Rekisteröinnistä vastaa tutkittavan asian tutkinnanjohtaja tai suppeassa esitutkinnassa asiaa hoitava poliisimies.²²

Ennen kuin henkilörekisteröinti aloitetaan, on kohteena olevalle henkilölle esitettävä määräys pakkokeinon suorittamisesta kirjallisesti. Jollei kirjallista määräystä ole esittää, on pakkokeinon tarkoitus suullisesti selvitettävä kohteena olevalle henkilölle. Kohteena olevan henkilön pyynnöstä on annettava todistus toimenpiteestä henkilölle.²³

Henkilötuntomerkit voidaan lain mukaan ottaa, sekä DNA -tunniste määrittää samoin edellytyksin, kuin muilta rikoksesta epäillyiltä, myös alle 15-vuotiaalta rikoksesta epäillyltä. Alle 15-vuotias henkilö ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, joten häntä vastaan ei voida nostaa syytettä. Tämän vuoksi tuntomerkkien ottamista on erityisesti harkittava ja pohdittava pakkokeinolain yleisten periaatteiden mukaisesti. Rikoksen selvittämisen tärkeys on otettava huomioon ja verrattava sitä rikoksella aiheutettujen vahinkojen ja kärsimysten suuruuteen. Vahingonkorvausvastuun selvittäminen ja syyllisyyden poissulkeminen on kuitenkin perusteltuja syitä ottaa henkilöstä tuntomerkkietot.²⁴

Alle 15-vuotiaasta otettuja henkilötuntomerkkejä ja DNA -tunnistetta ei talleteta kuin erityisen painavista syistä. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi rikoksen erityinen törkeys tai suunnitelmallisuus ja oletus siitä, että tekijä jatkaa rikollista toimintaa.²⁵

²¹ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 3

²² Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 3

²³ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 5

²⁴ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 7

²⁵ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 7

2.2 Tuntomerkkitietojen poistaminen

Tuntomerkkitietojen poistamisesta säädetään laissa henkilötietojen käsittelemisestä poliisitoimissa. Tämän lain 22 § määrittelee tuntomerkkitietojen poistovelvoitteet, tiettyjen edellytyksien täytyessä. Tuntomerkkitiedot poistetaan rekisterinpitäjän toimesta. Järjestelmän loppukäyttäjä ei vastaa tuntomerkkitietojen poistamisesta, muuten kuin poistopyynnön tekemisellä tarvittaessa rekisterinpitäjälle. Poistopyynnön tekemiseen johtavia syitä selostetaan seuraavaksi yksityiskohtaisemmin.

Laki henkilötietojen käsittelemisestä poliisitoimissa²⁶ edellyttää, että tuntomerkkitiedot on poistettava viimeistään kymmenen vuoden kuluttua rekisteröidyn henkilön kuolemasta. Mikäli rekisteröity henkilö on rekisteröity ainoastaan yhden sellaisen epäillyn perusteella, joka on kumoutunut, tiedot on poistettava yhden vuoden kuluessa siitä, kun:

- On päätetty, että esitutkinta lopetetaan esitutkintalain (805/2011) nojalla sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Lisäedellytyksenä tälle esitutkinnan päättämiseksi on, että asiaa on kokonaisuutta arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, eikä asianomistajalla ole asiassa vaatimuksia (ETL 3:9,1)
- Viranomainen on päättänyt jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikoksesta epäillyn syytteen saattamiseksi (ETL 3:9,2). Tiedot ovat myös poistettava, kun esitutkinta lopetetaan rajoittamisperusteella (ETL 3:10,1) sekä (ETL 3:10,2).

Tietojen poistaminen tulee kyseeseen myös, kun rikoksesta epäiltyä ei ole enää syytä epäillä kyseisestä rikoksesta ja esitutkinta päätetään hänen osaltaan (ETL 10:4). Tiedot on poistettava vuoden kuluessa myös siitä, kun esitutkintaa ei toimiteta tai se päätetään sen perusteella, että kyseessä on asianomistajarikos eikä asianomistaja ole esittänyt asiassa rangaistusvaatimusta eikä yleinen etu vaadi syytteen nostamista (ETL 3:4)

Tiedot ovat myös poistettava yhden vuoden kuluessa siitä, kun:

- Rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän päätöksestä esitutkinnan rajoittamisesta tai syyttämättä jättämisestä, taikka syyttäjän tekemästä muusta päätöksestä asian käsittelyn lopettamisesta.
- Rekisterinpitäjä on saanut tiedon tuomioistuimen lainvoimaisesta ratkaisusta, jonka mukaan rekisteröityä vastaan nostettu syyte on hylätty tai nostettu syyte syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi hylätty.

²⁶ He 66/2012 vp s. 34

Edellä mainittujen lain mukaisten poistovelvoitteiden täytyessä on tutkinnanjohtajan tai hänen erikseen määräämän henkilön tehtävä rekisteröintiperusteen poistopyyntö tunto-merkkitiedoista rekisterinpitäjälle. Rekisterinpitäjä huolehtii poistopyynnön jälkeen poistojen tekemisistä.²⁷

Rekisterinpitäjät poistavat poistovelvoitteiden mukaisten poistojen lisäksi rekisteristä myös kuolleita henkilöitä, alle 15-vuotiaana rekisteröityjä ja Suomen kansalaisuuden saaneita henkilöitä sekä yli kymmenen vuotta sitten rekisteröityjä ulkomaalaisia koskevat tiedot henkilötietojen käsittelemisestä poliisitoimessa annetun lain 22 §:n mukaisesti.²⁸

Alle 15-vuotiaasta henkilöstä tehtyjä rekisteröintimerkintöjä ja niiden poistamista koskevat omat, muut kuin edellä mainitut määräykset. Alle 15-vuotiaasta henkilöstä ehdyt rekisteröintimerkinnät ja tuntomerkitiedot poistetaan järjestelmästä yhden vuoden kuluttua siitä, kun kyseinen henkilö on täyttänyt 18 vuotta. Mikäli poistamista koskee jokin lyhyempi aika, on tätä lyhyempää aikaa noudatettava. Tietoja ei kuitenkaan tämän edellytyksen mukaan poisteta, jos samaan asiaan liittyy muita epäiltyjä, joiden tietoja ei poisteta ja jos rekisteröinti on tehty sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole säädetty rangaistuksesi muuta kuin vankeutta. Alle 15-vuotiaana rekisteröidystä henkilöstä ei tehdä poistoja myöskään, jos henkilöstä tehdään uusia merkintöjä ennen kuin hän on täyttänyt 18 vuotta.²⁹

²⁷ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 6

²⁸ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 6

²⁹ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 8

3. DNA -TUNNISTE TUNTOMERKKITIETONA

Rekisteröitävän henkilön ollessa epäiltynä sellaisesta rikoksesta, josta on ankarimmaksi rangaistukseksi säädetty vähintään kuusi kuukautta vankeutta, voidaan hänelle tehdä DNA -tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus.³⁰ DNA -tunniste tallennetaan rekisteröitävän henkilön henkilötuntemerkkien yhteydessä rekisteriin.

DNA on lyhenne deoksiribonukleiinihaposta. Tämä happo sisältää ihmisen tai jonkun muun eliön geneettisen perimän.³¹ DNA on identtisiä kaksosia lukuun ottamatta jokaisella ihmisellä yksilöllinen. DNA esiintyy ihmisen jokaisessa solussa samanlaisena, eli DNA-näyte voidaan ottaa esimerkiksi, verestä, syljestä, siemennesteestä tai hiuksenjuuresta. DNA-näytteitä vertailemalla voidaan saada näyttöä siitä, kenen ihmisen DNA:ta on mahdollisesti löydetty esimerkiksi rikospaikalta. Useiden rikoksesta epäiltyjen joukosta voidaan poissulkea syyttömät DNA-näytteiden otolla ja niiden vertaamisella. Tällä hetkellä käytössä olevien DNA-näytteiden otto- ja tutkimusmenetelmien perusteella ei voida pelkästään DNA-näytteen perusteella ketään todeta syylliseksi. Käytössä olevien menetelmien pohjalta DNA-tunniste voi teoriassa olla yhdellä ihmisellä 100 000- 1 000 000 ihmisestä.³²

Suomessa DNA-tunnisteiden taltiointi ja DNA-tunnisteita varten perustettu rekisteri otettiin käyttöön keskusrikospoliisin rikosteknisessä laboratoriossa vuonna 1999³³. Rekisterin oltua vuoden operatiivisessa käytössä oli rekisterin avulla saatu 304 kappaletta sellaisia osumia, jotka osoittivat rikospaikalta määritetyn näytteen ja rekisterissä olevan näytteen samoiksi³⁴. DNA-rekisteri toimii irrallisena omana rekisterinään, joka ei sisällä henkilötietoja. Rekisteri sisältää vain DNA-tunnisteen ja koodin, jolla tunniste voidaan yksilöidä henkilörepositoriin rekisteröityyn henkilöön.³⁵ DNA-tunniste on erinomainen keino yksilöidä mahdollinen rikosentekijä, koska tunnistetieto on yksilöllinen. Yksilöintiä ei voida kuitenkaan tehdä, ellei otettua DNA-tunnistetta voida verrata toiseen DNA:han. Tämän vuoksi rekisterin laajuus vaikuttaa olennaisesti siihen, kuinka paljon yksilöintejä voidaan saada aikaiseksi DNA-tunnisteiden avulla. Tunnisteita pitää kerätä ja tallettaa rekisteriin

³⁰ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 2

³¹ Opetus.tv Solubiologia ja perinnöllisyys, DNA

³² Helminen - Fredman - Kanerva – Tolvanen – Viitanen 2014 s. 1100

³³ Himberg, 2002 s. 71

³⁴ Himberg, 2002 s. 72

³⁵ Himberg, 2002 s. 72

aina kun siihen on lain edellytykset. Tällä tavoin vertailumateriaalia ja mahdollisia osumia saadaan aikaiseksi.

3.1 DNA -tunnisteen määrittäminen

Rikoksesta epäilylle henkilölle voidaan suorittaa DNA-näytteen otto DNA-tunnisteen määrittämistä varten (PKL 9:4,1). DNA-tunniste voidaan ottaa rikoksesta epäilystä, kun häntä epäillään rikoksesta, josta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vähintään kuusi kuukautta vankeutta. DNA-tunnisteen ottaminen henkilöstä on pakkokeinolain mukaista henkilönkatsastusta. DNA-näytteen ottamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies, kiireellisissä tilanteissa, joissa asia ei kestä viivytystä voi päätöksen tehdä myös poliisimies.

Henkilönkatsastus DNA-tunnisteen määrittämiseksi voidaan suorittaa myös sellaiselle henkilölle, josta ei ole tehty DNA-tunnisteen määrittämistä esitutkintavaiheessa ja henkilö on suorittamassa rangaistustaan vankilassa tai henkilö on hoidettavana sairaalassa mielenterveydellisistä syistä. Tämänlainen menettely tulee kyseeseen, jos henkilö on lainvoimaisella tuomiolla todettu syyllistyneen rikokseen, josta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vähintään kolme vuotta vankeutta (PKL 9:4,2.)

Valvotussa koevapaudessa olevalle henkilölle voidaan myös suorittaa tarpeen vaatiessa edellä mainittujen perusteiden täytyessä henkilönkatsastus DNA-tunnisteen ottamista ja määrittämistä varten.³⁶

Henkilönkatsastus DNA-tunnisteen määrittämiseksi voidaan tehdä myös sellaiselta henkilöltä, jota ei epäillä kyseisestä rikoksesta (PKL 8:32:2). Tällöin tutkittavana olevasta rikoksesta täytyy olla säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vähintään neljä vuotta vankeutta. DNA-tunnisteen määrittämisellä on näissä tapauksissa oltava myös erittäin tärkeä merkitys tutkittavana olevan rikoksen selvittämiseksi.³⁷

³⁶ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 2

³⁷ Rantaeskola 2014, s. 298

3.2 DNA -näytteen ottaminen ja tallettaminen tuntomerkkietoihin

DNA-näyte otetaan ensisijaisesti henkilön suun limakalvoilta, tähän tarkoitukseen tarkoitettulla tikulla. Näytteen ottamisesta ei saa aiheutua toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle enempää haittaa, kuin on välttämätöntä. Jos henkilö kieltäytyy DNA-näytteen otosta suun limakalvoilta, on häneltä otettava verinäyte. Verinäytteen voi ottaa vain erikseen verinäytteen ottamiseen koulutettu terveydenhuollon työntekijä, lääkäri tai muuten terveydenhuollon ammattia harjoittamaan oikeutettu virkamies.³⁸ DNA-näytteen ottaminen kuuluu poliisiammattikorkeakoulun opetussuunnitelman mukaisesti jokaisen poliisiopiskelijan koulutukseen.³⁹

DNA-näytteen ottamista ennen on rekisteröintiä suorittavan henkilön tarkistettava, onko rekisteröitävästä henkilöstä otettu DNA-tunniste jo aikaisemmin. Jos DNA-tunniste on otettu jo aikaisemmin, ei uutta tunnistetta oteta henkilöstä tarpeettomasti. Tällöin lisätään vain aikaisemmin otettuun ja talletettuun DNA-tunnisteeseen sillä hetkellä kyseessä oleva rekisteröintiperuste. DNA-näytteen ottaminen ja sen perustelut on merkittävä tuntomerkkietoihin.⁴⁰ Keskusrikospoliisin Rikostekninen laboratorio ylläpitää ja valvoo kaikkia otettuja DNA-näytteitä ja analysoi sekä vertailee niitä.

DNA-näytteiden otosta on kirjattava Poliisin tietoasiainjärjestelmään pöytäkirja henkilönkatsastuksesta. Jäljennös pöytäkirjasta annetaan toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle.⁴¹

Muista kuin rikoksesta epäiltyihin kohdistuneista DNA-näytteiden otosta merkinnät tehdään teknisen tutkinnan osioon, ja näytteet kirjataan teknisinä näytteinä eikä niitä talleteta tuntomerkkirekisteriin⁴². Rikoksen tekohetkellä alle 15-vuotiaasta henkilöstä otetuista henkilötuntomerkeistä ja DNA -tunnisteen määrittämisestä on mahdollisuuksien mukaan ilmoitettava hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edunvalvojalle.⁴³

³⁸ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 5

³⁹ Poliisi AMK-opetussuunnitelma 2017-2018 s. 24

⁴⁰ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 5

⁴¹ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 5

⁴² Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 5

⁴³ Poliisihallitus ohje 2020/2013/5230 s. 7

4. HENKILÖREKISTERÖINTI -OHJE KEHITTÄMISTYÖNÄ

Toiminnallisessa opinnäytetyössä pyritään luomaan produkti, jonka tavoitteena on työelämän kehittäminen. Tällainen produkti voi olla esimerkiksi jokin tapahtuma, koulutus, opas tai ohje.⁴⁴

Toiminnallisessa opinnäytetyössä produktin valmistaminen ja raportin luominen lopputuloksen saavuttamisesta on samalla myös tutkimuksellinen kehittämistyö. Tällainen kehittämistyö voi syntyä erilaisista lähtökohdista, kuten esimerkiksi jonkin organisaation kehittämistarpeista. Tutkimuksellisen kehittämistyön päämääränä voidaankin pitää tavoitetta luoda käytännön parannuksia tai uusia ratkaisuja käytännön toteuttamiselle.⁴⁵ Tämän opinnäytetyön päämääränä oli tuottaa ohje henkilökisteröinnin suorittamisesta Vitja-Retu -järjestelmällä Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoille itsenäisen opiskelun tueksi.

Tämän opinnäytetyön produkti on ohje henkilökisteröinnin suorittamisesta Vitja-Retu -järjestelmällä. Ohje on suunnattu Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoille, jotka harjoittelevat henkilötuntemerkkien ottamista, ja niiden tallentamista Vitja-Retu -järjestelmään. Ohje on sähköisessä muodossa, jotta sitä pystyy tarvittaessa muokkaamaan mahdollisten lisäyksien varalta. Ohje on jaettu Poliisiammattikorkeakoulun henkilökisteröintiä varten tarkoitettuun tilaan, jossa henkilökisteröintiä opiskelevat opiskelijat voivat sitä hyödyntää.

4.1 Kehittämistoiminta tutkimuksellisuutena

Kehittämistoiminta etenee yleisesti kyseessä olevan projektin ja sen tavoitteiden mukaisesti. Toimintaa ohjaavat käytännöllisyys ja kehitykseen pyrkiminen. Kehittämistoiminnassa aineistoa saatetaan hyödyntää kapeammassa näkökulmassa kuin perinteisissä tutkimuksissa. Aineistosta halutaan nopeita vastauksia ja kehittämistä tukevaa materiaalia. Tutkimuksellisuus syntyy systemaattisesta tiedon keräämisestä, toiminnan kehittämisestä ja prosessin arvioinnista. Kehittämistoiminnassa tulee puhua tutkimuskysymysten sijaan arviointikysymyksistä tai kehittämiskysymyksistä. Kehittämistoiminnassa saattaa enemmänkin

⁴⁴ Airaksinen – Vilkkä 2004, s. 9-10

⁴⁵ Ojasalo – Moilanen – Ritalahti 2009 s. 19

kyseeseen tulla vaatimus lopputuloksen käyttöarvosta kuin tutkimuksellinen analyysi tehdystä työstä.⁴⁶ Tämän opinnäytetyön tutkimuksellisuus koostuu juuri näistä edellä mainituista käytännöllisyyteen ja kehitykseen pyrkivistä arviointikysymyksistä ja kehittämiskysymyksistä. Varsinaisena kehittämiskysymyksenä tässä opinnäytetyössä voidaan pitää sitä, että kuinka tuotetaan ohje Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoille henkilökisteröinnin suorittamisesta Vitja-Retu -järjestelmällä. Tärkeimpänä arviointikysymyksenä tässä työssä on, että saavutetaanko tavoite produktin käytännöllisyydestä ja hyödyllisyydestä. Tavoitteen saavuttamisen selvittämiseksi ohjeesta kerättiin palautekysely ohjetta käyttäneiltä opiskelijoilta.

Tässä opinnäytetyössä materiaali lopullisen produktin valmistamista varten kerättiin erinäisistä lähteistä ja hankkeen toimijoilta systemaattisesti ja kehittämistä tukevana materiaalina. Opinnäytetyössä pyrittiin luomaan produkti työelämän kehittämiseksi.

4.2 Henkilökisteröinti -ohjeen hyödyntäminen opetusmenetelmänä

Henkilökisteröintiä varten taltioitavat henkilötuntemerkit ja tarvittavat toimenpiteet rekisteröinnin suorittamista varten opetetaan Poliisiammattikorkeakoulussa opiskelijoille lähiopetuksena. Opiskelijoiden tulee itsenäisesti suorittaa parin kanssa henkilökisteröinti alusta loppuun ja palauttaa tehty rekisteröinti opettajalle arvioitavaksi. Henkilökisteröinti suoritetaan Vitja-Retu -harjoitusympäristössä. Harjoitusympäristö vastaa varsinaista poliisiksiöiden käytössä olevaa tuotantopuolen Vitja-Retu -rekisteriä ulkoasullisesti ja toimintoiltaan. Harjoitus- ja tuotantopuolen rekisterien eroavaisuutena on, että harjoituspuolelle tehdyt rekisteröinnit näkyvät vain harjoituspuolella, eikä tuotantopuolen rekisteröinnit näy harjoituspuolella.

Opiskelijoiden itsenäiseen harjoitteluun ja rekisteröintitehtävän suorittamiseen on varattu aikaa 5 tuntia tutkintosuunnitelman mukaan.⁴⁷ Tämän vuoksi opiskelijoiden tehokkaalle oppimiselle ja itseopiskelun helpottamiselle on ohje henkilökisteröinnin suorittamisesta melkein pä edellytys hyvään ja tehokkaaseen oppimiseen.

⁴⁶Toikko – Rantanen 2009 s. 113-121

⁴⁷ Poliisi AMK-Tutkintosuunnitelma 2017-2018

Hyvä oppiminen on, että jo olemassa olevan tiedon päälle saadaan kehitettyä uutta opittua asiaa. Aikaisemmin opittu tietomäärä syventyy ja opiskeltavaa asiaa ymmärretään paremmin. Hyvän oppimisen lopputuloksena teoria eli opittu asia siirtyy käytäntöön, ja teoriaa osataan soveltaa erinäisissä tilanteissa ja tapahtumissa.⁴⁸

Tehokas oppiminen vaatii, että käsiteltyä asiaa prosessoidaan mielessä, ja opittu asia pyritään jäsentämään aivoille. Irtonainen tieto ei säily muistissa, vaan tieto kiinnittyy muistiin, kun asiaa käsitellään ja tehdään omia havaintoja tai konkreettista tekemistä opitun tiedon avulla. Tällöin muistiin jää kuva tapahtuneesta ja opittu asia kiinnittyy tapahtuman mukaan muistiin.⁴⁹ Havainnollistavien esimerkkien luominen ja käyttäminen rikastuttaa oppimista ja niiden avulla pyritään tehokkaampaan ja parempaan oppimiseen.⁵⁰

Opiskelijoille on lähiopetuksen aikana opetettu teoriamalli henkilörekisteröinnin suorittamisesta. Itsenäisen opiskelun aikana opiskelija syventyy teoriaan toteuttamalla henkilörekisteröinnin itsenäisesti. Tällä tavoin toimimalla on tarkoitus saavuttaa hyvää ja tehokasta oppimista. Opiskelija pystyy luomaan itsenäisen opiskelun aikana jo opituista asioista käytännön kokemusta ja esimerkkejä teorian käytöstä itselleen.

Opiskelijalle henkilörekisteröinnin suorittaminen ohjeen mukaisesti ei ole matkimista, vaan ohje on opiskelun helpottamista varten. Opiskelija käyttää ohjetta mallina omalle tekemiselleen. Ohjetta voidaan pitää demonstraationa rekisteröinnin suorittamisesta. Demonstraatiolla tarkoitetaan, että opiskelija näkee mallin, siitä miten hänen tulisi suoriutua omasta tehtävästään.⁵¹ Tätä mallia hyväksikäyttäen opiskelija toimii itsenäisesti ja tukeutuu demonstraationa toimineeseen malliin tarvittaessa. Opinnäytetyön produktina valmistuneen ohjeen onkin tarkoitus toimia opiskelijalle itsenäisen opiskelun mahdollistavana välineenä.

⁴⁸ Tiedekirja 2.1 Mitä on hyvä oppiminen, 2009

⁴⁹ Kankaanpään yhteislyseo, oppiminen ja opiskelutekniikat, Vain prosessoimalla muistat

⁵⁰ Turun yliopisto, Taitava oppiminen, oppimisen strategiat.

⁵¹ Vuorinen 2001 s. 89

4.3 Prosessi henkilökisteröinti -ohje produktissa

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä produktin lisäksi tulee valmistaa raportti, jossa kuvataan koko kehittämistyön prosessin vaiheet ja lopputulokset. Raportissa on tarkoituksena kuvata prosessin toteutuminen alkuideoista, kehittälyvaiheista ja toteutuksesta sekä sen arvioinnista. Kehittämistyötä ei ohjaa lähtökohtaisesti teoreettiset tavoitteet vaan käytäntöön soveltuvat tarkoituksenmukaiset tavoitteet, jotka tukeutuvat teoriaan. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä ei tutkimuksellisuudella tarkoiteta pelkästään jonkinlaisen tutkimuksen suorittamista. Tutkimuksellisuus ilmenee kehittämistyössä siten, että prosessi etenee järjestelmällisesti, analyttisesti ja kriittisesti. Tutkimuksellisessa kehittämistyössä tulisi hyödyntää jo olemassa olevaa tietoperustaa ja aiheeseen liittyvää teoriaa.⁵² Tutkimuksellisuus ilmenee tämän opinnäytetyön raportti osiossa, jossa kuvataan prosessin järjestelmällinen eteneminen sekä käytäntöön soveltuvat tavoitteet. Käytäntöön soveltuvilla tavoitteilla tarkoitetaan tässä työssä produktin toimivuuden arviointia ja onnistumista toteuttaa tavoitteiden mukainen produkti. Toimivuuden arviointi on suoritettu keräämällä palaute produktia käyttäneiltä opiskelijoilta. Toimivuuden arviointi on kuvattu tässä opinnäytetyössä ”Henkilökisteröinti -ohjeen toimivuus opetuksessa” -alaluvussa.

Raportin kuvatessa prosessin vaiheet ja lopputulokset tulee miettiä mitä sanalla prosessi tarkoitetaan. Kehittämistyö prosessina on ainutkertainen, projektille suunnattu ja yksilöllisen toiminnan, havaintojen ja ajattelun kokonaisuus. Prosessi alkaa jo ennen kuin projekti ja usein jatkuu projektin valmistumisen jälkeen myös.⁵³ Prosessi koostuu siis kaikesta siitä konkreettisesta sekä ajattelutyöstä, jota projektin eteen tehdään. Projektin valmistuttua se tulee käyttöön ja prosessi jatkuu sen myötä käyttäjien toimesta. Se kuinka tarkasti prosessin kulku kehittämistyössä avautuu, riippuu ennalta määritetystä toteutusstrategista. Prosessin arviointi on olennainen asia kehittämistyössä. Prosessin arvioinnissa arvioijan tulee huomioida ne seikat, jotka olennaisesti vaikuttavat lopputuloksen valmistumiseen, ja minä asioiden ilmi tuominen on hyödyllistä raportin lukijalle. Prosessin kuvauksessa tulee tehtyjen asioiden kertomisen lisäksi kuvata, miten nämä asiat on toteutettu.⁵⁴

⁵² Ojasalo – Moilanen – Ritalahti 2009 s. 20-22

⁵³ Seppänen-Järvelä – Karjalainen 2009 s. 219

⁵⁴ Seppänen-Järvelä – Karjalainen 2009 s. 219-220

Päätavoite. Työn päätavoite oli valmistaa ohje henkilörekisteröinnin suorittamisesta Vitja-Retu -järjestelmällä Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoille. Tarkoituksena oli tehdä ohje, jonka avulla, ensimmäistä kertaa järjestelmää käyttävä henkilö, kykenee suorittamaan tarvittavat toimenpiteet itsenäisesti järjestelmään. Tämän tavoitteen takia ohje pyrittiin tekemään yksinkertaiseksi, käyttäjäystävälliseksi ja selkeäksi, kuten Vitja-järjestelmäkin on pyritty tekemään.

Henkilörekisteröinnin aikana otetaan rekisteröitävästä henkilöstä erilaisia näytteitä sekä valokuvia. Näiden näytteiden ja valokuvien ottamista ei ohjeessa ole ensisijainen tarkoitus opettaa. Ohjeen tarkoitus on opastaa Vitja-Retu -järjestelmän käyttöä, minne rekisteröitävästä henkilöstä otetut tuntomerkitiedot tallennetaan.

Työni on tarkoitus toimia lähtökohtaisesti Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoille, jotka käyttävät järjestelmää ensimmäistä kertaa, joten ohjeen tulisi olla yksinkertainen ja päätoiminnot opastava. Työn ollessa yksinkertainen ymmärtää, se ei voi tyhjentävästi antaa vastausta kaikkiin kysymyksiin. Ohjeen perusteella opiskelija saa ensikosketuksen järjestelmään ja sen käyttöön. Opiskelija voi myöhemmin kartuttaa omaa osaamistaan laajemmin harjoittelemalla järjestelmän käyttöä ja luomalla itselleen kokemuksia järjestelmästä ja näin oppia jo opittujen päätoimintatapojen päälle.

Työn suunnitteluvaihe. Kävin joulukuussa 2017 sähköpostikeskustelun Poliisiammattikorkeakoulun operatiivisten valmiuksien opettajan ylikonstaapeli Heli Jalanderin kanssa aiheesta. Jalander oli ehdottanut tämänlaisen ohjeen valmistamista opinnäytetyönä. Sovimme hänen kanssaan tulevan ohjeen käyttötarkoituksen sekä tyylin. Käyttötarkoitukseksi sovittiin, että ohje suunnitetaan ensimmäistä kertaa henkilörekisteröintiä suorittaville opiskelijoille. Jalander toivoi myös, että ohje tulisi olla tyyliältään samantapainen kuin aikaisemmin Poliisiammattikorkeakoulussa käytössä ollut ohje⁵⁵ opiskelijoille, joka oli tehty aikaisemmalle Vitja-Retu -järjestelmälle.

Jalander kertoi myös, että uusi päivitetty Vitja-Retu -järjestelmän harjoitusympäristö tulee Poliisiammattikorkeakoululle käyttöön 16.1.2018. Tämä aikataulutti minun työn tekemisen siten, että minun tulisi kerätä tarvittava aineisto sekä luoda ohje ja tarkastuttaa se ennen

⁵⁵ Tuominen-Tiura-Örn-Touvela-Siren-Sorri 2017.

kuin ensimmäinen versio ohjeesta otettaisiin käyttöön tammikuussa. Sovimme Jalanderin sekä opinnäytetyön ohjaajieni Rantaeskolan ja Haapaniemen kanssa, että kerään palautteen opiskelijoilta ohjeen toimivuudesta. Palautteen tuloksien perusteella voisin tehdä vielä tarvittaessa muutoksia ohjeeseen myöhemmin. Jalander lupasi olla avuksi palautteen keräämisessä opiskelijoilta. Tällä tavoin ohje voitiin koe ponnistaa opiskelijoilla ennen viimeisimmän version julkaisemista.

Produktin materiaalin keräämisvaihe. Materiaalin keräämisvaiheessa uusi päivitetty Vitja-Retu -järjestelmä ei ollut vielä käytössä. Järjestelmän harjoitusympäristö oli valmistumassa ja ennen kuin pääsin siihen itse tutustumaan, minulla ei ollut varsinaista tietoa siitä, mitä päivitys pitää sisällään ja mitkä asiat tulisivat muuttumaan uudessa järjestelmässä.

Aloitin materiaalin keräämisen tutustumalla vanhoihin ohjeisiin Vitja-Retu -järjestelmästä. Poliisiammattikorkeakoululla aikaisemmin käytössä ollut ohje toimi laadittavan ohjeeni pohjana. Tämän ohjeen avulla varmistin ohjeeni vastaavan sitä tyyliä, jota Poliisiammattikorkeakoululta oli toivottu. Valitsin toiseksi päälähteeksi itselleni Lounais-Suomen poliisilaitoksella käytössä olevan ohjeen⁵⁶ vanhan Vitja-Retu -järjestelmän käytöstä. Valitsin tämän ohjeen siksi, että ohje oli asiasisällöltään mielestäni toimivin lähde ohjeen laatimisen tueksi. Kyseisessä ohjeessa oli pelkkien järjestelmässä tehtävien toimenpiteiden lisäksi avattu tarkemmin toimenpiteiden sisältöä, eikä ohje sisältänyt asiavirheitä.

Keräsin itselleni talteen sellaisia kysymyksiä, joita käyttäjillä oli herännyt silloin käytössä olleesta Vitja-Retu -järjestelmästä. Koostin nämä kysymykset ja keräsin kysymyksiin vastauksia poliisihallinnon sisäisten ohjeiden ja ohjeistusten perusteella. Kysymykset ja niihin keräämäni vastaukset olivat pääsääntöisesti yleisen tason kysymyksiä järjestelmän ominaisuuksista. Osa kysymyksistä liittyivät myös joihinkin järjestelmän yksittäisiin toimintoihin ja niiden käytettävyyteen. Halusin tuoda ohjeessani vastauksen myös näihin keräämiini kysymyksiin, joita järjestelmän käyttäjät olivat pohtineet. Halusin koostaa ohjeeseeni selkeää tietoa, jota ei ennen ole ollut vain yhdessä paikassa. Koostin itselleni muistion, ohjeiden ja ohjeistuksien perusteella saamista vastauksista, hyödyntääkseni sitä omassa ohjeessani.

⁵⁶ Laaksonen 2017

Tutustuessani vanhoihin ohjeisiin havaitsin selkeitä puutteita ja epäkohtia osissa ohjeissa. Tämän vuoksi minun piti suhtautua lähteisiin myös kriittisesti, enkä voinut luottaa siihen, että ohjeet olisivat paikkansa pitäviä, vaikka ne olivatkin käytössä poliisilaitoksilla.

Produktin työskentelyvaihe. Olin sähköpostilla yhteydessä poliisihallituksen vitjahankkeen projektipäällikköön aiheestani ja pyysin häneltä koostetta niistä päivityksistä, joita uusi järjestelmä pitää sisällään⁵⁷. Hän kertoi aiheestani Vitja-Retu -testiryhmälle ja neuvoi minua mistä voisin etsiä lähteitä ohjettani varten. Varsinaista koostetta päivityksistä ei vielä tässä vaiheessa ollut olemassa, vaan järjestelmä oli vielä testausvaiheessa.

Yhteydenotostani Poliisihallituksen järjestelmäasiantuntijaan, sain käyttöoikeudet uuden Vitja-Retu -järjestelmän testiympäristöön⁵⁸. Vitja-Retu -järjestelmän testiympäristöä ei oltu vielä tässä vaiheessa kytketty PATJA:an, jonka vuoksi minun ei ollut itsenäisesti mahdollista luoda rikosilmoitusta, jonka pohjalta henkilörekisteröinti suoritetaan. Sain käyttööni testiympäristöön, ohjettani varten kuvitteellisen rikosnimikkeen ja siihen epäillyn rikoksen tekijän, jota käytin ohjeessani esimerkkinä⁵⁹. Pääsin käyttöoikeudet saatuni tutustumaan uuteen päivitettyyn järjestelmään. Sain käyttööni myös koosteen tulevista päivityksistä, jonka Vitja-Retu -testiryhmä oli koostanut minulle ohjettani varten.⁶⁰

Kirjauduin Vitja-Retu -harjoitusympäristön testiversioon ja aloin ikään kuin suorittamaan henkilörekisteröintiä kohta kohdalta käyttööni saadun kuvitteellisen rikosnimikkeen pohjalta. Otin kuvankaappauksia tietokoneella jokaisesta järjestelmässä esille tulevasta vaiheesta ja kohdasta. Suoritettuani oman rekisteröinnin olin saanut kerättyä uuden järjestelmän ympäristön ulkoasun ja toiminnot kuvankaappauksille.

Käytin ohjeen valmistuksessa PowerPoint 2016 ohjelmaa. Laitoin ottamani kuvankaappaukset kronologiseen järjestykseen rekisteröinnin suorittamisesta PowerPointin diaesitykseen. Lisäsin jokaiseen kuvankaappaukseen tarvittavat tekstit siitä, mitä missäkin kohdassa järjestelmässä tulee tehdä. Tehdäkseni ohjeesta yksinkertaisen ja helppokäyttöisen purin jokaisen järjestelmän vaiheen eri välivaiheisiin ja lisäsin ohjeeseen järjestyksen, kuinka

⁵⁷ Sähköposti, 20.12.2017, Mollberg Timo

⁵⁸ Sähköposti, 9.1.2018 Tiuraniemi Paula

⁵⁹ Sähköposti, 9.1.2018 Tiuraniemi Paula

⁶⁰ Sähköposti, 9.1.2018 Tiuraniemi Paula

edetä rekisteröinnin suorittamisessa. Tarkoituksena oli pitää opastavat tekstit lyhyinä ja selkeinä.

Edellisistä ohjeista poiketen lisäsin ohjeen alkuun kappaleen, jossa käsittelen asioita, joita rekisteröintiä suorittavan henkilön tulisi huomioida ennen rekisteröinnin aloittamista. Lisäsin rekisteröitävän henkilön valokuvaamisesta lyhyehkön selostuksen asioista, jotka on huomioitava rekisteröimistä suorittaessa. Käytin valokuvauksen ohjeistamiseen lähteenä Poliisihallituksen tekemää henkilökuvausohjetta.⁶¹

Produktin tarkastusvaihe. Ohjeen ensimmäisen version valmistuttua tammikuussa 2018, lähetin silloisen työversion ohjeesta tarkastusta varten Vitja-Retu -testausryhmälle sekä Poliisiammattikorkeakoululle Jalanderille. He koostivat ohjeistani palautteen ja lähettivät sen minulle. Tätä toiminnallisen opinnäytetyön tekemisen vaihetta voidaan pitää tarkastusvaiheena, jonka aikana hankkeen toimijat tarkastavat työn ja joko palauttavat sen työn teki-jälle takaisin työskentelyvaiheeseen tai siirtävät sen viimeistelyvaiheeseen⁶². Tässä tapauksessa työ siirtyi takaisin työskentelyvaiheeseen. Tein ohjeeseen tämän testiryhmän palautteen mukaisesti muutokset. Suurimmat muutokset, joita jouduttiin tekemään, johtuivat siitä, että varsinainen järjestelmä ei ollut vielä valmis kokonaisuudessaan, jonka vuoksi päivityksistä toiminnoista oli vielä epäselvyyksiä. Testiryhmä toivoi myös, että lisään ohjeeseen erillisen kappaleen ohjeeksi ääninäytteen ottamisesta. Testiryhmän kokemuksen mukaan ääninäytteen ottamisesta on ollut eniten epäselvyyksiä käyttäjien osalta. Sain Turun rikosteknisen yksikön ohjeen ääninäytteen ottamisesta⁶³ ja käytin sitä lähteenäni ääninäytteen ottamisen osalta.

Lähetin muutetun version ohjeesta testiryhmälle sekä Jalanderille. Nämä tahot hyväksyivät ohjeen sellaisenaan. Vaikka hankkeen toimijat hyväksyivät työn sellaisenaan ja se otettiin käyttöön, pidin työtä vielä itselläni viimeistelyvaiheessa⁶⁴, enkä valmiina produktina. Pidin työtä viimeistelyvaiheessa, koska halusin vielä kerätä Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoilta palautteen ohjeen toimivuudesta, ennen ohjeen lopullisen version varsinaista julkaisemista opinnäytetyöni yhteydessä. Tällä tavoin palautteen kerääminen sisällytettiin yh-

⁶¹ Poliisihallitus ohje, Henkilökuvausohje Vitja-Retuun 31.1.2014

⁶² Salonen 2013 s. 18

⁶³ Turun rikostekninen yksikkö, Ääninäytteen ottaminen -ohje

⁶⁴ Salonen 2013 s. 18

deksi työn etenemisvaiheeksi ennen lopullista toiminnallisen opinnäytetyön produktin valmistumista.

Produktin viimeistelyvaihe. Työn ollessa viimeistelyvaiheessa nimesin ohjeen *Henkilörekisteröintiä helpommin* -nimiseksi. Ohje otettiin sellaisenaan käyttöön Poliisiammattikorkeakoululla ja ensimmäiset opiskelijat harjoittelivat järjestelmän käyttöä ohjeen avulla 16.1.2018. Poliisiammattikorkeakoululta ilmoitettiin minulle, että rekisteröinnin harjoittelu sujui koululla ja että tässä vaiheessa ei ollut tarvetta ohjeen muuttamiselle.⁶⁵

Helmikuussa 2018 Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion äänitutkimuksien tutkija oli minuun sähköpostitse yhteydessä tekemästäni ohjeesta.⁶⁶ Hän toivoi valmistamaani ohjeeseeni muutoksia ääninäytteen ottamisen osalta. Hän lähetti minulle muutosehdotuksia tekemäni ohjeen ääninäytteen ottaminen osioon.⁶⁷ Rikostekninen laboratorio toivoi, että tiettyjä asioita ääninäytteen ottamisesta painotettaisiin ohjeessani. Tein muutoksia ohjeeseen näiden toivomuksien perusteella ja lähetin päivitetyn ohjeen Rikostekniselle laboratoriolle hyväksyttäväksi. Tutkijan tarkastettua päivitetyn ohjeen ja hyväksytyä sen sellaisenaan, lähetin päivitetyn version Poliisiammattikorkeakoululle ja Vitja-Retu -testiryhmälle.

Opiskelijat olivat maininneet rekisteröintiä opettaville opettajille, että ohjeen silloisessa versiossa olleet esimerkkikuvat rekisteröitävästä henkilöstä olivat olleet epäselviä oppimisen kannalta. Silloisessa versiossa olleita kuvia ei ollut rajattu samanlaisesti kuin ohjeen sekä opetuksen mukaisesti kuvat tulisi rajata. Tämä palaute oli selkeä kehittämiskohde ohjeelle, ja vaihdoin ohjeessa olleet kuvat jo rajattuihin kasvokuvaan. Käytin näihin kuvaan poliisihallituksen ohjeessa⁶⁸ olevia kuvia. Pyysin Mollbergilta luvan kuvien käyttämiseen ja hän hyväksyi kuvien käytön ja ohjeen muokkauksen tältä osin. Viimeistelyvaiheessa tehtyjen muokkauksien ollessa vain yksittäisiä korjauksia ja täsmennyksiä, ei työtä ollut tarve siirtää takaisin varsinaiseen työskentelyvaiheeseen.

Viimeistelyvaiheeseen sisältyi palautteen kerääminen ohjeen toimivuudesta Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoilta. Opiskelijoiden antamien palautteiden perusteella voitiin to-

⁶⁵ Sähköposti 25.1.2018 Jalander Heli

⁶⁶ Sähköposti 21.2.2018 Niemi Tuija

⁶⁷ Sähköposti 21.2.2018 Niemi Tuija

⁶⁸ Vitja-Retu Mammuttikuvanohjelman käyttö s.16

deta, että ohje on saavuttanut tavoitteensa, eikä ole perusteltua syytä muokata *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjetta palautteen perusteella. Tämän perusteella produkti voitiin siirtää viimeistelyvaiheesta jakeluvaiheeseen ja samalla ottaa lopullinen versio ohjeesta operatiiviseen käyttöön.

Produktin jakeluvaihe. Valmiin ohjeen jakelusta on vastannut Poliisiammattikorkeakoulun osalta Heli Jalander, ja valtakunnallisesta jaosta on vastannut Timo Mollberg. *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohje on Poliisiammattikorkeakoululla opiskelijoiden nähtävillä henkilörekisteröinnin suorittamiseen varatussa opetustilassa, sekä Moodle-alustalla ladattavissa henkilökohtaiseen käyttöön. Ohje on tarkoitettu ensisijaisesti Poliisiammattikorkeakoululle, mutta ohjetta on jaettu myös valtakunnallisesti poliisilaitoksille, kun ohje todettiin toimivaksi myös valtakunnallisessa käytössä.

4.4 Henkilörekisteröinti -ohjeen toimivuus opetuksessa

Tämän opinnäytetyön produktin *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeesta kerättiin palaute Poliisiammattikorkeakoulun Poliisi AMK- kurssin 20172 opiskelijoilta. Tekemäni palautelomake jaettiin rekisteröintiä opettavien opettajien toimesta opiskelijoille ensimmäisten rekisteröintiharjoitusten yhteydessä maaliskuun ja huhtikuun aikana vuonna 2018. Tavoitteeni palautteen keräämisessä oli saada opiskelijoilta arvio valmistamani *Henkilörekisteröintiä helpommin* – ohjeen toimivuudesta sekä hyödyllisyydestä itsenäisen opiskelun välineenä. Toivoin, että mahdollisimman moni palautelomakkeen vastaajista käyttäisi Vitja-Retu -järjestelmää ensimmäistä kertaa, jotta saisin palautetta juuri niiltä henkilöiltä, joille ohje on ensisijaisesti tarkoitettu.

Valmistin palautelomakkeen⁶⁹ Word-dokumenttina, joka tulostettiin ja jaettiin Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoille. Palautelomakkeeseen tuli yhteensä kuusi kohtaa, jotka sisälsivät kysymyksiä ja/tai väittämiä ohjeen toimivuudesta ja käytettävyydestä. Palautelomakkeen suunnittelussa priorisoitiin tärkeimmäksi näkökulmaksi se, että lomake antaa vastaajalle mahdollisuuden kertoa vapaalla tekstillä *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeen käyttökokemuksista. Palautelomakkeen toteutustavaksi valittiin, että vastaajalla on

⁶⁹ LIITE 1

erilaisia vastausvaihtoehtoja valittavana, sekä vastaustilaa vapaalle kerronnalle. Palautelomake, jonka avulla palaute kerättiin, on tässä työssä liitteenä (LIITE 1) nähtävillä.

Poliisi AMK Kurssilla 20172, jolta palaute *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeesta kerättiin, on yhteensä 102 opiskelijaa. Palautteen antamiseen osallistui yhteensä 46 opiskelijaa. Palautteen antaminen oli vapaaehtoista opiskelijoille. Syytä siihen, minkä vuoksi alle puolet opiskelijoista osallistui palautteen antamiseen, on vaikea arvioida. Kerätyllä palautteella saatiin kuitenkin läpileikkaus koko kurssin neljästä ryhmästä, koska jokaisen ryhmän oppilaista osa osallistui palautteen antamiseen. Syynä vastaamattomuuteen voi olla esimerkiksi, että opiskelija ei koe tarvetta ohjeen kehittämiseksi, jonka vuoksi ei anna myöskään palautetta siitä. Syynä vastaamattomuudelle voi toki myös toisesta näkökulmasta olla, että opiskelija on kokenut ohjeen olevan merkityksetön väline opetuksessa, eikä halua sen vuoksi osallistua ohjeen kehittämiseen opetusmenetelmänä. Vastaamattomuuden syitä voivat olla myös monet itse kyselystä riippumattomat syyt. Palautelomakkeen jakaneet opettajat kertoivat palautelomakkeen tarkoituksesta opiskelijoille ennen palautelomakkeen jakamista, ja jokaiselle opiskelijalle varattiin mahdollisuus osallistua palautteen antamiseen.

Aiemmat kokemukset Vitja-Retu -järjestelmästä. Palautelomakkeen kyselyn aluksi selvitettiin kyselyyn vastaavan aiempaa kokemusta Vitja-Retu -järjestelmän käytöstä vai onko opetus Poliisiammattikorkeakoulussa ensimmäinen kontakti henkilörekisteröintiin ja järjestelmän käyttöön. Vastaajista 38 henkilöä vastasi, että ei ole käyttänyt järjestelmää aikaisemmin. Opiskelijoista kahdeksan henkilöä vastasi, että ovat käyttäneet järjestelmää aikaisemmin, kuten kaavio 1:stä ilmenee. Jokainen näistä kahdeksasta henkilöstä kertoi kuitenkin, että aikaisempi käyttö on liittynyt Poliisiammattikorkeakoulussa aikaisemmin annettuun itsenäiseen tiedonhakutehtävään. Tiedonhakutehtävässä opiskelija on saanut tutustua poliisin käyttämiin rekistereihin. Näin ollen yhdelläkään vastaajista ei ollut aikaisempaa koulutusta Vitja-Retu -järjestelmän käytöstä. Tämän vuoksi vastaajien myöhempiä vastauksia voidaan pitää samanarvoisina toisiinsa nähden.

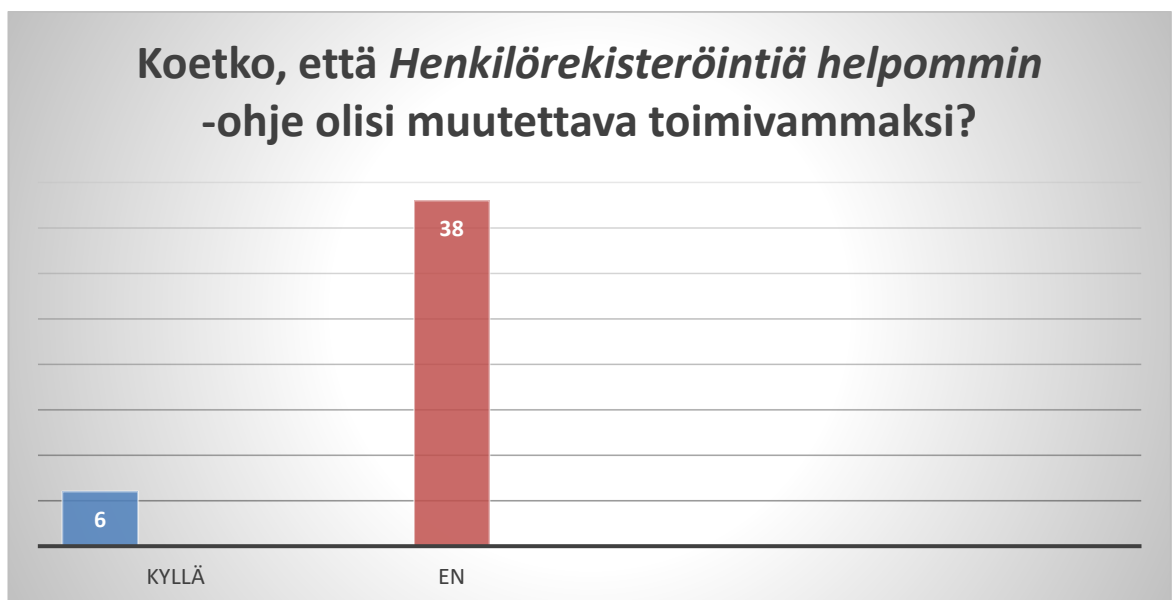
Kaavio 1. Palautekyselyyn vastanneiden käyttökokemus Vitja-Retu -järjestelmästä.

Ohjeen kokonaisuuden arviointi. Seuraavaksi kyselyyn vastannutta pyydettiin arvioimaan *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjetta kokonaisuutena. Vastanneista 37 henkilöä arvioi ohjeen selkeäksi ja ymmärrettäväksi. Vastanneista kahdeksan opiskelijaa piti ohjetta osittain selkeänä ja osittain vaikeasti ymmärrettävänä. Yksi vastaaja oli jättänyt kysymyksen kaikki vaihtoehdot tyhjäksi. Nämä eri tilanteet on havaittavissa kaaviosta 2. Positiivisimpiä asioina pidän sitä, että kukaan vastaajista ei ollut valinnut vaihtoehtoja ”Ohje on epäselvä ja vaikeasti ymmärrettävä” tai ”Kuvailisin ohjetta muuten”. Näiden vastausten perusteella voidaan arvioida, että opiskelijat pitävät ohjetta lähtökohtaisesti selkeänä ja ymmärtävät ohjeen sisältöä.

Kaavio 2. Palautekyselyyn vastanneiden arvio *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeesta.

Ohjeen toimivuuden arviointi. Seuraavaksi kyselyyn vastannutta pyydettiin arvioimaan, että tulisiko ohjetta muuttaa jollakin tavalla toimivammaksi. Vastanneista 38 opiskelijaa kokivat, että ohjetta ei tarvitse muuttaa mitenkään toimivammaksi. Vastanneista kuusi opiskelijaa arvioi, että ohjetta tulisi muuttaa toimivammaksi ja kaksi vastaajaa jätti kysymykseen vastaamatta, kuten kaaviosta 3. ilmenee. Näistä kuudesta opiskelijasta, jotka arvioivat, että ohjetta tulisi muuttaa toimivammaksi, kolme oli sitä mieltä, että valokuvaamisen ohjeistusta tulisi olla ohjeessa enemmän. Loput kolme näistä kuudesta arvioivat, että ohjeen loogisuutta tulisi parantaa, mutta ei vastannut miten tämä tulisi tehdä. Vastauksien perusteella ohjeen toimivuus on sillä tasolla, että opiskelijat pitävät ohjetta toimivana, eikä suurin osa opiskelijoista koe tarvetta ohjeen muokkaukselle. Valokuvaamisen ohjeistusta, joita kolme vastaajaa ehdotti, käsittelen jäljempänä olevassa kappaleessa.

Kaavio 3. Palautekyselyyn vastanneiden arvio tarpeesta muuttaa *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjetta toimivammaksi.

Rekisteröinnin suorittaminen ohjeen avulla. Neljännessä kysymyksessä opiskelijaa pyydettiin arvioimaan, pystyisikö hän suorittamaan rekisteröinnin itsenäisesti ohjeen avulla. Vastauksen perusteella 39 opiskelijaa koki, että pystyisi suorittamaan rekisteröinnin Vitja-Retu-järjestelmään itsenäisesti ohjeen avulla. Vastanneista viisi vastaajaa vastasi, että pystyisi osittain suorittamaan rekisteröinnin ohjeen avulla. Yksi vastaaja jätti kysymyksen tyhjäksi ja yksi vastaaja vastasi molemmat vaihtoehdot ”Pystyn” ja ”Osittain”. Nämä eri vastaukset ja niiden määrät näkyvät kaaviossa 4. Yksikään vastaajista ei ollut sitä mieltä, että ei pystyisi suorittamaan rekisteröintiä ohjeen avulla. Vastanneista kuusi henkilöä, jotka olivat

vastanneet, että pystyisi suorittamaan rekisteröinnin osittain ohjeen avulla, mainitsivat, että pystyisi muuten suorittamaan rekisteröinnin, mutta rekisteröitävän henkilön tai henkilön erityistuntomerkkien valokuvaaminen ei onnistuisi täysin ohjeen avulla. Yksi vastaaja mainitsi, että ohje olisi selkeämpi, jos työvaiheet ja muu informaatio olisi eritelty selkeämmin ohjeessa.

Kaavio 4. Vastausjakauma palautelomakkeen 4. kysymykseen.

Valokuvaaminen ja sen tarkempi ohjeistus on jätetty *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeesta tietoisesti pois, eikä sitä haluttu lisättäväksi ohjeeseen hankkeen toimijoiden osalta. *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohje on ohje Vitja-Retu -järjestelmän käytöstä. Ohje opastaa miten Vitja-Retu -järjestelmä toimii ja kuinka sitä käytetään. Ohjeen ei ole tarkoitus korvata henkilörekisteröinnin opetusta. Valokuvaaminen ja näytteiden ottaminen opetetaan Poliisiammattikorkeakoulussa kunkin näytteen tai valokuvaamisen osalta erikseen opiskelijoille. Valokuvaaminen ja sen opetus ei sinällään liity Vitja-Retu -järjestelmän käyttöön, eikä ohje sen vuoksi opasta valokuvaamista. Ohjeen loogisuudesta maininneet kolme opiskelijaa olivat toivoneet enemmän välivaiheita ohjeeseen. Näistä kolmesta vastaajasta kukaan ei kuitenkaan ollut eritellyt, että missä kohtaa ohje tarvitsisi enemmän välivaiheita. Ohjeeseen ei lisätty enempää välivaiheita, koska vastauksista ei selvinnyt mihin kohtaan ohjetta välivaiheita olisi toivottu enemmän.

Ohjeen merkitys itsenäisessä opiskelussa. Viidennessä kysymyksessä opiskelijoilta kysyttiin omaa arviota *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeen merkityksestä itsenäisen opiskelun mahdollistavana välineenä. Tämä kysymys jakoi vastaajat selkeästi kahteen mielipi-

teeseen. Vastaajista 25 henkilöä arvioi, että ohje on tärkeässä roolissa ja sen avulla pystyy opiskelemaan rekisteröinnin täysin itsenäisesti. Vastanneista 20 henkilöä arvioi, että ohje on melko tärkeässä roolissa ja sen avulla pystyy opiskelemaan rekisteröinnin melkein itsenäisesti. Yksikään vastaaja ei arvioinut, että ohjeella ei olisi lainkaan roolia, eikä sitä tarvittaisi opiskeltaessa itsenäisesti rekisteröintiä. Yksi vastaaja jätti vastaamatta kysymykseen. Viidennen kysymyksen vastaukset ja niiden lukumäärät näkyvät kaaviossa 5. Pidän vastauksia itselle merkittävimpinä, siltä osin, että opinnäytetyön ja *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeen tavoite on toimia opiskelijoilla tukena itsenäisen opiskelun ohessa. Ohjeen ei ole tarkoituksena korvata henkilörekisteröinnin koulutusta ja opetusta kokonaan. Vastauksien perusteella voidaan pitää siis, että ohje on saavuttanut tavoitteensa toimia opiskelijalle tukena itsenäisen opiskelun yhteydessä.

Kaavio 5. Vastanneiden arvio *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeen merkityksestä itsenäisen opiskelun mahdollistavana välineenä.

Vapaa palaute. Kuudes kohta palautelomakkeessa oli varattu vapaalle palautteelle ohjeesta. Vastaajista 29 henkilöä antoivat vapaata palautetta ohjeesta, joista suurin osa (26 kpl) oli vain positiivista palautetta ohjeesta ja sen toimivuudesta. Vastaajista kolme henkilöä toi tässä yhteydessä esille vielä valokuvaamisen ohjeistukseen liittyviä asioita. Yksi vastaaja mainitsi vapaassa palautteessa, että pientä viilausta loogisuuteen tarvittaisiin.

4.5 Yhteenveto henkilörekisteröinti -ohje produktista

Vastaajista kukaan ei ollut aikaisemmin saanut koulutusta Vitja-Retu -järjestelmään tai henkilörekisteröinnin suorittamiseen, ja ensimmäisen rekisteröintikoulutuksen jälkeen opiskelijat ovat sitä mieltä, että pystyvät opiskelemaan rekisteröintiä itsenäisesti ohjeen avulla. Tämän perusteella voidaan pitää ohjetta toimivana ja itsenäisen opiskelun mahdollistavana välineenä. Rekisteröintiä opettavat opettajat olivat keskustelleet valokuvaamisesta ja sen opetuksesta opiskelijoiden kanssa, ja opiskelijat olivat ymmärtäneet miksi valokuvaamista ei käsitellä ohjeessa.

En ole itse ollut paikalla, kun *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohje on jaettu opiskelijoille, joten en pysty arvioimaan, miten ohjeen tarkoitus on selitetty opiskelijoille. Palautteen antajien vastauksilla voi olla eroa siinä määrin, että onko opiskelija kokenut, että ohjeen perusteella tulisi opiskella henkilörekisteröinti kokonaisuudessaan itsenäisesti, vai käyttää ohjetta itsenäisen opiskelun tukena. Erään opiskelijan antama vapaa palaute palautelomakkeelle kuvaa mielestäni hyvin ohjeen roolia ja tavoitteita opetuksessa:

”Ohje on todella hyvä apuväline rekisteröinnissä. Ensimmäisellä kerralla tarvitaan kuitenkin myös läsnä olevan opettajan neuvoja.”

5. LOPUKSI

Vitja -hankeen edetessä ja tullessa käyttöön uudistuu todella moni Poliisin käyttämä rekisteri. Tämän opinnäytetyön kaltaisia toiminnallisia opinnäytetöitä voisi opiskelijat valmistaa useammankin erilaisen tulevista järjestelmistä ja kehittää poliisityötä niiden avulla. Vitja-järjestelmän käyttöönotosta, toimivuudesta sekä vastaanotosta voisi tehdä myös erilaisia laadullisia tutkimuksia.

Oma työni keskittyi nimenomaisesti luomaan ohje Vitja-Retu -järjestelmän käytöstä henkilökisteröintiä suorittaessa. Palaute, joka kerättiin Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoilta, kohdistui henkilöihin, jotka eivät olleet käyttäneet Vitja-Retu -järjestelmää aikaisemmin. Jatkotutkimusideana voitaisiin pitää tutkimusta ohjeen käytöstä ja toimivuudesta valtakunnallisessa mittakaavassa.

Henkilökisteröintejä suoritetaan vähemmän, kuin mitä laki mahdollistaisi.⁷⁰ Syitä tähän voivat olla esimerkiksi henkilöstön osaamattomuus ja epätietoisuus. Yhtenä syynä on myös jo aikaisemmin mainittu seikka, että poliisin ei tarvitse välttämättä mennä poliisiasemalle tehtävän suorittamiseksi, kun henkilökisteröinnin suorittamien vaatii asemalla käynnin. Jatkotutkimusideana tälle opinnäytetyölle voisi pitää myös sitä, että vaikuttaako tämänlaisen ohjeen valmistaminen ja valtakunnallinen jakelu henkilökisteröintiä määrään valtakunnallisesti.

Opinnäytetyöni tekeminen oli mielekästä. Työ toteutettiin kehittämishankkeena ja työni produkti otettiin käyttöön heti. Työ eteni mielestäni ilman minkäänlaisia vaikeuksia ja lopullinen produkti luotiin sähköiseen muotoon, jotta ohjetta voidaan päivittää jatkuvasti, jos havaitaan tarvetta muutoksille.

Haasteiksi koin työn tekemisessä sen, että lähteiden käyttö tämänlaisen työn valmistukseen oli haastavaa. Henkilökisteröinnin teoriasta olevaa materiaalia on paljonkin, mutta Vitja-Retu -järjestelmästä oleva materiaali on suppea. Produktin valmistusvaiheessa oli vielä runsaasti epäselvyyksiä sen suhteen, että mitä muutoksia tosiasiallisesti uusi Vitja-Retu -järjestelmä sisältää. Näiden syiden vuoksi työn tekeminen vaati useita yhteydenottoja

⁷⁰ Kymen Sanomat 2018, DNA -tutkimus selvitti viime vuonna 79 rikoksen tekijää Kaakkois-Suomessa.

hankkeen toimijoihin asioiden varmistamiseksi. Hankkeen toimijat auttoivat minua kiittävästi näiden ongelmien ratkaisemiseksi.

Henkilörekisteröintiä helpommin -ohje on opetuskäytössä Poliisiammattikorkeakoululla sekä poliisiorganisaatioissa valtakunnallisesti. Uudenmukainen Vitja-Retu -järjestelmä otettiin operatiiviseen käyttöön 12.4.2018.

LÄHTEET

- Airaksinen, Tiina & Vilkka, Hanna 2004: Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki, Tammi.
- Helminen Klaus & Fredman Markku & Kanerva Janne & Tolvanen Matti & Viitanen Mar-ko 2014: Esitutkinta ja Pakkokeinot. Helsinki Talentum.
- HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 66/2012 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi henkilötietojen käsittelystä poliisi-toimessa annetun lain ja henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta.
- Himberg, Kimmo 2002: Tekninen rikostutkinta- Johdatus forensiseen tieteeseen, Poliisi-ammattikorkeakoulun oppikirjat 9, Helsinki, Edita Oyj.
- Kankaanpään yhteislyseon opinto-ohjauksen artikkeli oppimisesta ja opiskelutekniikoista, ”Vain prosessoimalla muistat” -osio. Luettavissa:
<https://peda.net/kankaanp%C3%A4%C3%A4/ky/oppiaineet/opinto-ohjaus/ojo>
 Luettu 8.1.2018.
- Kymen Sanomat, DNA -tutkimus selvitti viime vuonna 79 rikoksen tekijää Kaakkois-Suomessa -artikkeli 2.4.2018. Kirjoittaja: Ojala, Hannu. Luettavissa:
<https://kymensanomat.fi/uutiset/lahella/c932aa76-b149-42b3-9400-3542a772d1ee>
 Luettu 10.5.2018.
- Ojasalo, Katri & Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2009: Kehittämistyön menetelmät. Helsinki WSOYpro Oy.
- OpetusTV Solubiologia ja perinnöllisyys, Samuli Turusen videoluento DNA:sta ja sen rakenteesta. Luettavissa:
<https://opetus.tv/biologia/solubiologia-ja-perinnollisyys/dna/>
 Luettu 6.1.2018.
- Oulun yliopiston Kasvatustieteiden tiedekunnan koulutusteknologian perusopintojen wiki, Tiimi 3, Miisa Brännfors, Jaana Tolonen, Päivi Isojärvi, Tiedekirja 2009. Luettavissa:
http://koutek-0910.wikispaces.com/Tiimi3_tiedekirja
 Luettu 8.1.2018.
- Poliisi AMK-Tutkinto Opetussuunnitelma lukuvuosi 2017-2018.
- Poliisihallituksen asettamispäätös: Vitja hankkeen asettaminen 2017 syksy. POL-2017-31347 Annettu: 23.201.2017.
- Poliisihallituksen ohje: Henkilökuvausohje Vitja-Retuun. Versio 31.1.2014.
- Poliisihallituksen ohje: RETU:n ja eräiden poliisin tietojärjestelmien rinnakkaiskäyttö 2020/2013/5230 Liite 1.
 Annettu: 13.12.2013.

Poliisihallituksen ohje: Tuntomerkkietojen ottaminen ja tallentaminen 2020/2013/5230
Annettu: 17.12.2013.

Poliisihallitus ohje: Vitja-Retu Mammutti-kuvanotto-ohjelman käyttö. Päivitetty
28.1.2014.

Rantaeskola Satu (toim.) Pakkokeinolaki – kommentaari

Kirjoittajat: Halme Kimmo & Kortesalmi Leo & Lönnroth Kaarle & Parviainen Johanna &
Rantaeskola Satu & Saukoniemi Teemu & Springare Sanna. Poliisiammattikorkeakoulun
oppikirjoja. 2014, Poliisiammattikorkeakoulu. Juvenes Print, 2014 Tampere.

Salonen Kari, Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön, Turun
Ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72, Juvenes Print Oy 2013.

Seppänen-Järvelä, Riitta & Karjalainen Vappu 2009: Kehittämistyön risteyskiä. Jyväskylä
Gummerus Kirjapaino Oy.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009: Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere.
Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Turun Yliopiston artikkeli opiskelutaidoista ja taitavasta oppimisesta. Luettavissa:
<https://www.utu.fi/fi/Opiskelu/opiskelu-yliopistossa/opiskelutaidot/Sivut/taitava-oppiminen.aspx>

Luettu 8.1.2018.

Vuorinen Ilpo, 2001. Tuhat tapaa opettaa. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy.

Yle Uutiset, Sormenjälkiä tallennettu yli sadan vuoden ajan - artikkeli, 6.9.2010 päivitetty
19.4.2012. Kirjoittaja: Liekari, Tuuli. Luettavissa:

<https://yle.fi/uutiset/3-5626237>

Luettu 5.5.2018.

Julkaisemattomat lähteet

Jalander Heli, Ylikonstaapeli Poliisiammattikorkeakoulu. Sähköpostikeskustelut 12.2017-3.2018. Tulostettuna työn tekijällä.

Laaksonen Hanna, Ylikonstaapeli, Lounais-Suomen poliisilaitos. Sähköpostikeskustelut 12.2017-2.2018 Tulostettuna työn tekijällä.

Laaksonen Hanna, Ohje henkilökisteröinnin suorittamisesta Vitja-Retu järjestelmällä 2017.

Mollberg Timo, Ylikonstaapeli, Vitja-hanke. Sähköpostikeskustelut 12.2017-2.2018 Tulostettuna työn tekijällä.

Niemi Tuija, Tutkija, Äänitutkimukset. KRP, Rikostekninen laboratorio. Sähköpostikeskustelu 2.2018. Tulostettuna työn tekijällä.

Tiuraniemi Paula, Järjestelmäasiantuntija, Sähköpostikeskustelut 12.2017-1.2018 Tulostettuna työn tekijällä.

Turun rikostekninen yksikkö, Ohje ääninäytteen ottamisesta 2017, Tulostettuna työn tekijällä.

Tuominen, Tiura, Örn, Touvela, Siren, Sorri. Retua Rautalangasta, Henkilökisteröinnin ohje. Päivitetty 26.5.2017. Tulostettuna työn tekijällä.

LIITTEET

1. Palautekysely koskien *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeen toimivuutta ja käytettävyyttä.
2. *Henkilörekisteröintiä helpommin* – Ohje henkilörekisteröinnin suorittamisesta Vitja-Retu -järjestelmällä.

LIITE 1.

Palautekysely koskien *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeen toimitavuutta ja käytettävyyttä

Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista (kohdat 1-6). Kysely toteutetaan nimettömänä. Tuloksien avulla pyritään kehittämään *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjetta sekä poliisityötä osana Poliisin AMK- opinnäytetyötäni.

1. Oletko käyttänyt Vitja-Retu -järjestelmää aikaisemmin?

A. Kyllä. Missä yhteydessä?

B. En.

2. Arviointisi *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeesta?

A. Ohje on selkeä ja ymmärrettävä.

B. Ohje on osittain selkeä ja osittain vaikeasti ymmärrettävä.

C. Ohje on epäselvä ja vaikeasti ymmärrettävä.

D. Kuvailisin ohjetta muuten, miten? _____

3. Koetko, että *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohje olisi muutettava toimivammaksi?

A. Kyllä. Miten? _____

B. En.

4. Pystytkö suorittamaan rekisteröinnin itsenäisesti ohjeen avulla?

A. Pystyn.

B. Osittain. Miltä osin? _____

C. En pysty. Miksi?

5. Arvioi *Henkilörekisteröintiä helpommin* -ohjeen merkitystä itsenäisen opiskelun mahdollistavana välineenä?

A. Ohje on tärkeässä roolissa ja sen avulla pystyy opiskelemaan rekisteröinnin täysin itsenäisesti.

B. Ohje on melko tärkeässä roolissa ja sen avulla pystyy opiskelemaan rekisteröinnin melkein itsenäisesti.

C. Ohjeella ei ole lainkaan roolia, eikä sitä tarvita opiskeltaessa itsenäisesti rekisteröintiä.

6. Vapaa palaute ohjeesta

Kiitos palautteestasi!

Mikko Johansson

nuorempi konstaapeli